

Vergaderjaar 2022–2023

19 637

Vreemdelingenbeleid

Nr. 3123

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN JUSTITIE EN VEILIGHEID

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 22 juni 2023

Tijdens het commissiedebat met de Vaste Kamercommissie Justitie en Veiligheid op 30 maart jl. (Kamerstuk 19 637, nr. 3095) heeft uw Kamer mij verzocht om u een schriftelijke beleidsreactie te doen toekomen over het rapport van Amnesty International Nederland (hierna: Amnesty International) «Seksueel geweld: blinde vlek in de asielprocedure?». Het onderzoek is een medische en juridische analyse van de rechtspositie van slachtoffers van seksueel geweld in de asielprocedure getoetst aan internationale mensenrechtenstandaarden. Amnesty International heeft de vraag gesteld: «Op welke manier komt seksueel geweld ter sprake tijdens de asielgehoren, hoe wordt dit meegenomen in de juridische besluitvorming en hoe verhoudt zich dit tot internationale mensenrechtenverplichtingen?». Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden heeft Amnesty International 80 zaken waarin een onderzoek door het instituut voor Mensenrechten en Medisch Onderzoek (iMMO) was ingediend, en 138 rechtbankuitspraken geanalyseerd. Verder is dit onderzoek de aftrap van een meerjarig project van Amnesty International waarin zij als doel heeft om de positie van slachtoffers van seksueel geweld te versterken. Ik ben Amnesty International erkentelijk voor de bevindingen en aanbevelingen uit het onderzoek. Middels deze brief reageer ik op de voornaamste bevindingen en aanbevelingen van het rapport en bied ik uw Kamer de beleidsreactie van het kabinet aan.

Kabinetsreactie op de conclusies uit het rapport

Amnesty International concludeert dat er sterke aanwijzingen zijn dat de asielprocedure niet gendersensitief is en slachtoffers van seksueel geweld zelfs opnieuw kan traumatiseren.

In elke asielzaak vindt een individuele beoordeling plaats en wordt bepaald welke relevante elementen beoordeeld moeten worden. Indien een asielzoeker tijdens de asielgehoren gewag maakt van in het land van herkomst ondergaan seksueel geweld, wordt dit in de asielbeoordeling

meegenomen en gewogen. Indien medewerkers van de IND signalen over seksueel geweld ontvangen, worden hierover vragen gesteld aan de asielzoeker. Al kunnen bepaalde signalen duiden op seksueel geweld, uiteindelijk is de IND afhankelijk van wat de asielzoeker in de gehoren verklaart en wat de rechtshulpverlener aan informatie toevoegt aan het dossier. Signalen en informatie voortkomend uit bijvoorbeeld contact van de asielzoeker met VWN en de voorbereiding op en nabespreking van het nader gehoor met de advocaat worden bij de procedure en in de beoordeling van de aanvraag betrokken. Vanzelfsprekend worden ook door de asielzoeker overgelegde medische stukken betrokken in de procedure. Ondanks de betrachte zorgvuldigheid en aanwezige waarborgen kan het in voorkomende gevallen zo zijn dat er onvoldoende rekenschap wordt gegeven van signalen van seksueel geweld. Dit betreuren zowel de IND als ikzelf uiteraard en de inzet is er dan ook op gericht om dit te voorkomen.

Het rapport concludeert dat schaamte in verband met trauma vanwege seksueel geweld niet wordt gezien als een verschoonbare reden waarom een asielzoeker pas in een later stadium over seksueel geweld kan spreken. Daarbij stelt Amnesty International dat medische rapporten in sommige gevallen worden uitgesloten als ze in een later stadium zijn ingediend en dat een verzoek om een vrouwelijke tolk niet altijd wordt ingewilligd.

Graag wijs ik er op dat al sinds 2016 in het beleid als waarborg is vastgelegd dat de IND een opvolgende asielaanvraag niet afwijst als niet-ontvankelijk als een vreemdeling voor de eerste maal een door het iMMO opgestelde rapportage naar aanwijzingen van vroegere vervolging of ernstige schade overlegt, tenzij er al een onderzoek in die zin heeft plaatsgevonden.

Verder is de laatste jaren sprake geweest van ontwikkelingen in de jurisprudentie en beleid ten aanzien van de omgang met opvolgende aanvragen. Dit heeft tot gevolg gehad dat de IND dient te oordelen of een nieuw element of bevinding, nieuw is ten opzichte van wat in de eerdere asielprocedure(s) naar voren is gebracht en ook relevant kan zijn voor de beoordeling van de huidige aanvraag. Het in een later stadium aanvoeren van een nieuw asielmotief betekent dus niet dat de IND geen inhoudelijke beoordeling verricht, maar de IND zal eerst moeten beoordelen of het daadwerkelijk gaat om een nieuw element en of dit element relevant is voor de onderhavige procedure alvorens over te gaan tot een inhoudelijke beoordeling. De huidige uitvoeringspraktijk is in dat opzicht dan ook veranderd ten opzichte van het beeld dat het rapport schetst (voor het onderzoek heeft iMMO uit zijn bestand dossiers geselecteerd uit de periode tussen 2015 tot en met 2021).

Ten aanzien van de vraag of seksueel geweld als nieuw element relevant is voor de beoordeling van de asielaanvraag, geldt dat dat afhankelijk is van de omstandigheden van het geval. Daarbij speelt bijvoorbeeld een rol of de dader deel uitmaakt van de autoriteiten van het land van herkomst of van een groepering waartegen die autoriteiten geen bescherming kunnen of willen bieden.

In de beoordeling kan de omstandigheid dat de asielzoeker pas (zeer) laat melding heeft gemaakt van het seksueel geweld worden meegewogen bij de integrale geloofwaardigheidsbeoordeling van de betreffende verklaringen. Het late moment waarop de verklaringen worden afgelegd, leidt echter nooit zonder meer tot de conclusie dat er geen geloof kan worden gehecht aan die verklaringen.

Het zal zeer van de feiten en omstandigheden in de individuele zaak afhangen, hoe er in de beoordeling mee wordt omgegaan wanneer seksueel geweld pas in een later stadium naar voren wordt gebracht.

Wat de constatering betreft dat een verzoek om een vrouwelijke tolk niet altijd wordt ingewilligd, geldt dat, zoals Amnesty zelf ook opmerkt, op grond van de Procedurerichtlijn een inspanningsverplichting geldt. Amnesty wijst erop dat dit niet in lijn is met het VN-Vrouwenverdrag, waarin is opgenomen dat vrouwen gehoord moeten worden door een vrouwelijke IND-medewerker en een vrouwelijke tolk.

In reactie hierop kan ik aangeven dat het Vrouwenverdrag niet ziet op de behandeling van aanvragen van asielzoekers en de Procedurerichtlijn voor de IND leidend is. De IND neemt de daaruit volgende inspanningsverplichting om een tolk naar keuze in te zetten zeer serieus en doet altijd al het mogelijke om aan een geuite wens te voldoen. Tolken van het gewenste geslacht zijn echter niet altijd (binnen een aanvaardbare tijdsperiode) beschikbaar. Overigens ben ik van mening dat de asielprocedure met zodanige waarborgen is ingericht dat mocht er in een individueel geval geen tolk van het gewenste geslacht kunnen worden ingezet, dit niet leidt tot de conclusie dat er dan geen sprake meer is van een voldoende zorgvuldige procedure.

Daarnaast meldt Amnesty International dat seksueel geweld door de IND niet als aparte grond of relevant element wordt beoordeeld. Volgens Amnesty International wordt het seksueel geweld als onderdeel van een ander element gezien en indien dit element niet geloofwaardig wordt geacht, dan wordt ook het seksueel geweld niet geloofwaardig geacht.

Hierbij wil ik opmerken dat indien een asielzoeker in zijn asielrelaas melding maakt van in het land van herkomst ondergaan seksueel geweld, het van de individuele feiten en omstandigheden afhangt of seksueel geweld als een zelfstandig relevant element wordt beschouwd of niet. Het kan zijn dat seksueel geweld zo onlosmakelijk verbonden is met een ander relevant element dat het daarin wordt meegewogen en om die reden niet als een apart relevant element wordt benoemd. Daarnaast kan seksueel geweld een zelfstandig asielmotief zijn en ook als zelfstandig relevant element worden beschouwd. Er dient in ieder geval altijd een integrale geloofwaardigheidsbeoordeling plaats te vinden waarbij een oordeel wordt gegeven over alle gebeurtenissen en verhaallijnen die zich hebben voorgedaan. Overigens moet worden opgemerkt dat seksueel geweld an sich niet altijd zal leiden tot de conclusie dat in Nederland bescherming moet worden geboden. Er moet altijd sprake zijn van een gegronde vrees voor vervolging in de zin van het Vluchtelingenverdrag of van een reëel risico op ernstige schade. Hierbij is ook de vraag aan de orde of de autoriteiten in het land van herkomst bescherming kunnen en willen bieden, hoe lang geleden het seksueel geweld heeft plaatsgevonden en hoe groot het risico is dat de vreemdeling opnieuw met (seksueel) geweld te maken krijgt.

Het rapport concludeert dat de IND hoor- en beslismedewerkers geen verplichte training over het horen van slachtoffers van seksueel geweld krijgen en dat dit wel nodig is om mensen die met seksueel geweld te maken hebben gehad op een goede manier te kunnen horen.

De IND heeft te maken met een veelheid aan asielmotieven die tijdens de gehoren naar voren worden gebracht en waarover het soms moeilijk is om te verklaren. Hierbij kan gedacht worden aan onder andere seksuele gerichtheid of bepaalde vormen van geweld. In de Basisopleiding Asiel (BOA) is er daarom aandacht voor zaken waarin asielzoekers mogelijk

moeite hebben om te verklaren over hun asielmotief, zoals bij LHBTI en bekeerlingen, maar ook bij slachtoffers van seksueel geweld. Er wordt aandacht besteed aan het onderkennen van en omgaan met relevante medische problematiek van psychische en/of fysieke aard. Medewerkers volgen de verplichte op Europees niveau ontwikkelde training *Interviewing vulnerable persons*. Naast deze trainingen bestaat er voor hoor- en beslismedewerkers van de IND de mogelijkheid om aanvullende trainingen te volgen over het horen van specifiek kwetsbare asielzoekers. Er zijn de training Gender, gender identity and sexual orientation van de European Union Asylum Agency (EUAA) en de training Trauma-sensitief horen en beslissen. Het volgen van deze trainingen verhoogt het bewustzijn van medewerkers over uiteenlopende genderaspecten in het asielgehoor. Ik ben gelet op het voorgaande van mening dat IND-medewerkers voldoende getraind worden om alert te zijn op signalen van seksueel geweld. Uiteraard beziet de IND continu of het trainingsaanbod voor de medewerkers adequaat is en aanvulling of verbetering nodig en mogelijk is.

Nederland heeft het Nationaal Actieplan over Vrouwen, Vrede en Veiligheid (NAP 1325) ondertekend. Subdoel 3.4 van het NAP 1325 is een gendersensitief, genderresponsief en gendertransformatief asielbeleid waarbij er speciale aandacht is voor vrouwen, minderjarigen en LHBTI. In de voortgangsrapportage van het Ministerie van Justitie en Veiligheid wordt echter niet gerapporteerd over de vorderingen met betrekking tot dit doel.

Het Ministerie van Justitie en Veiligheid heeft nog niet heeft gerapporteerd over de vorderingen op dit domein. Dit betekent echter niet dat ik niet of minder gecommiteerd ben aan de doelen van het NAP 1325. Er bestaat op dit terrein al een brede inzet. Dit betreft onder meer, al dan niet herkomstland gebonden, genderspecifiek beleid zoals met betrekking tot vrouwelijke genitale verminking en alleenstaande vrouwen. Ook wordt in verschillend landgebonden asielbeleid ten aanzien van vrouwen die aannemelijk hebben gemaakt dat zij te vrezen hebben voor ernstige schade als gevolg van (seksuele) geweldpleging, aangegeven dat niet kan worden verlangd dat zij in hun land de bescherming van de autoriteiten inroepen.

De IND zet zich tijdens de asielprocedure in door vrouwen en meisjes altijd te vragen of zij liever een vrouwelijke hoornedewerker of tolk willen. Hoewel dit laatste te allen tijde de intentie is van de IND kan ik zoals reeds aangegeven helaas niet garanderen dat dit ook in alle gevallen mogelijk is. Verder zijn bijvoorbeeld al sinds vele jaren binnen de IND contactpersonen gender en aanspreekpunten mensenhandel actief. De contactpersonen gender en mensenhandel zijn in reguliere zaken aanspreekpunt en kennisexpert in vragen over mensenhandel en gendergerelateerde zaken. Zij zijn daarnaast eerste aanspreekpunt voor externe partners. Medewerkers asiel kunnen terecht bij aanspreekpunten mensenhandel. Deze melden signalen van mensenhandel en onderhouden contacten met ketenpartners ten behoeve van de asielprocedure.

Binnen het COA geldt dat er onder andere wordt ingezet op trainingen aan bewoners over omgangsvormen, de (rechts)positie van vrouwen in Nederland en artikel 1 van de Grondwet (gelijkheidsbeginsel). Ook is er binnen deze voorlichtingen aandacht voor gendergelijkheid en het recht om hier in Nederland jezelf te mogen zijn. Slachtoffers van seksueel geweld die bij het COA verblijven, kunnen met fysieke en mentale (vervolg)klachten ook terecht bij GezondheidsZorg Asielzoekers (GZA) op locatie. Via GZA kan doorverwezen worden naar de praktijkverpleegkundige GGZ (POH-GGZ) op locatie of specialistische zorg. De zorgprofes-

sionals van GZA en of COA-medewerkers kunnen een slachtoffer ook direct doorverwijzen naar het Centrum Seksueel Geweld. Alle COA-medewerkers volgen een voorlichting om signalen van verschillende soorten geweld, waaronder seksueel geweld, te herkennen en hierop te handelen. Ook heeft iedere COA-locatie twee of meer aandachtsfunctionarissen van de meldcode huiselijk geweld (waaronder seksueel geweld) en kindermishandeling. Zij zijn getraind om signalen te herkennen en voeren regie over de meldcode. Hoewel deze aspecten worden ingezet om slachtoffers van seksueel geweld zo goed mogelijk te begeleiden, biedt het niet altijd volledige garantie hiertoe en blijft voortdurende aandacht hierop nodig.

Voorts komen het ministerie en het COA periodiek samen met vrouwen- en vluchtelingenorganisaties om te bezien hoe beleid verder verbeterd kan worden zodat er waar nodig en mogelijk nog meer rekening wordt gehouden met genderspecten in de asielpcedure of de asielopvang. Binnen de huidige uitdagingen waar de IND en het COA momenteel voor staan beweegt dit proces zich, weliswaar met kleine stappen, vooruit.

Tot slot concludeert Amnesty International dat in geen van de geanalyseerde zaken advocaten zich beroepen op het Istanbul Verdrag of het VN-Vrouwenverdrag. Bovendien komen deze verdragen ook niet voor in rechterlijke uitspraken. Beide verdragen zijn getekend en geratificeerd door Nederland en stellen eisen aan de aanpak van geweld en discriminatie tegen vrouwen.

Bij de totstandkoming van beleid en regelgeving en de doorvertaling daarvan naar de uitvoering is er volop oog voor de kwetsbare positie waarin vrouwen zich kunnen bevinden. Waarom in de door Amnesty International geanalyseerde zaken er geen enkele advocaat is geweest die deze verdragen heeft aangehaald kan ik niet beantwoorden.

Kabinetsreactie op de aanbevelingen uit het rapport

Amnesty International beveelt het Ministerie van Justitie en Veiligheid en de IND aan om er voor te zorgen dat gendergerelateerde asielaanvragen worden behandeld in een eerlijke en efficiënte asielpcedure. Om dit te bewerkstelligen moet volgens Amnesty International, onder andere, gendergerelateerd geweld worden erkend als vorm van vervolging in de zin van het Verdrag van Geneve, er een gendersensitieve en intersectionele interpretatie worden gegeven aan de gronden van het Verdrag van Geneve en het non-refoulement beginsel, landeninformatie up-to-date gehouden worden wat betreft seksueel en gendergerelateerd geweld en vervolging, in alle fasen van de asielpcedure de mogelijkheid bestaan om seksueel en gendergerelateerd geweld ter sprake te brengen zonder dat dit de aanvraag ondermijnt, en tot slot rekening gehouden worden met het feit dat seksueel en gendergerelateerd geweld vaak gepleegd wordt door particuliere actoren.

Ik onderschrijf de noodzaak van een eerlijke en efficiënte asielpcedure voor iedere asielzoeker. Dit betekent dat ook asielzoekers met een gendergerelateerd asielmotief zich veilig en vrij moeten voelen om te verklaren waarom zij bescherming nodig hebben. De uitvoeringspraktijk is er dan ook op gericht om alle relevante informatie tijdens de gehoren zo vroeg mogelijk naar boven te krijgen. Indien alle relevante informatie niet tijdig wordt gedeeld, kan dit de beoordeling van de IND bemoeilijken. Dit betekent echter niet dat per definitie geen waarde wordt gehecht aan later in de procedure ingebrachte informatie. De asielpcedure is, zoals hierboven beschreven, zo ingericht dat ook in een later stadium een verklaring van seksueel of gendergerelateerd geweld kan worden ingebracht en ingebrachte feiten en omstandigheden worden meege-

wogen. Rechtsbijstand gedurende de asielprocedure en de mogelijkheid om tegen een afwijzing van de aanvraag beroep in te stellen, vormen hierbij extra waarborgen.

Verder wordt er in het beleid reeds rekening gehouden met specifieke genderspecten in asielmotieven.

In sommige gevallen is extra informatie over een land van herkomst noodzakelijk om te begrijpen in welke context het relaas van de asielzoeker moet worden gezien en hoe de verklaringen van de asielzoeker zich hiertoe verhouden. In die gevallen wordt er op basis van de ambtsberichten van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) landgebonden asielbeleid gemaakt. Bij ieder nieuw ambtsbericht geven het Ministerie van Justitie en Veiligheid, Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND) en Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V) aan BZ mee waar zij informatie over willen krijgen. In deze zogeheten *terms of reference* wordt reeds rekening gehouden met genderspecten zoals seksueel en gendergerelateerd geweld en de situatie van vrouwen in meer algemene zin. Daarnaast kan in individuele zaken ook aanvullende landeninformatie ingewonnen worden door het Team Onderzoek en Expertise Land en Taal (TOELT) van de IND te bevragen.

Gelet op de vele waarborgen in het beleid om rekening te kunnen houden met genderspecten, zoals seksueel en gendergerelateerd geweld, zie ik geen noodzaak tot het opnemen van gunstigere bepalingen met betrekking tot de vervolgingsgronden in nationale wetgeving dan de verdragsbepalingen.

Een tweede aanbeveling die het rapport deelt met het Ministerie van Justitie en Veiligheid en de IND is om ervoor te zorgen dat er in de asielprocedure gendersensitieve procedurele waarborgen worden geïmplementeerd. Zodat zij die seksueel en gendergerelateerd geweld hebben ervaren in staat worden gesteld om deze ervaring naar voren te brengen voor de asielaanvraag zonder dat zij opnieuw een trauma hoeven op te lopen, of benadeeld worden wanneer zij over hun ervaringen vertellen. Amnesty International stelt dat deze aanbeveling kan worden bewerkstelligd als een gender-effect beoordeling over alle huidige en voorgestelde beleidsmaatregelen en de asielprocedure wordt uitgevoerd. Verder moeten er, onder andere, relevante richtlijnen, protocollen, gedragscodes en verantwoordingsmechanismen worden ontwikkeld, bevorderd en geïmplementeerd om gender- en intersectionele perspectieven in de asielprocedure beter te stroomlijnen; moet er gezorgd worden voor betere toegang tot informatie over psychosociale steun en toespitst op de culturele achtergrond en in de taal van asielzoekers; moet er gezorgd worden voor effectieve toegang tot medische en andere ondersteunende diensten voor asielzoekers.

Allereerst reflecteer ik op de implementatie van gendersensitieve procedurele waarborgen. Ik ben van mening dat we deze waarborgen reeds in verschillende vormen en ook voldoende hebben. Dit neemt niet weg dat we in het kader van het NAP 1325 kunnen bezien of en hoe we deze waarborgen kunnen verstevigen en waar nodig meer mogelijk is.

De voorgestelde gender-effect beoordeling is mijn inziens geen noodzakelijke en reële optie. Met het zetten van de juiste stappen van het Beleidskompas moeten alle relevante aspecten die raken aan belanghebbenden reeds in beeld komen en gewogen worden. Dat geldt voor genderspecifieke aspecten net zozeer als voor andere aspecten. Bovendien ben ik van mening dat de asielprocedure voldoende zorgvuldig is ingericht en dat meer richtlijnen, protocollen, gedragscodes en verantwoordingsmechanismen er niet per definitie voor zorgen dat gender- en intersectionele

perspectieven in de asielprocedure beter worden gestroomlijnd. Meer richtlijnen, protocollen etc. kunnen zelfs zorgen voor een belemmerend effect in de asielprocedure. Aanvullende richtlijnen moeten van toegevoegde waarde zijn voor de asielprocedure.

Verder beveelt Amnesty International in het rapport aan dat asielzoekers een advocaat, hoornedewerker en tolk van het preferente geslacht moeten worden toegewezen; er moet een onderzoek ingesteld worden naar ondersteunend medisch bewijs wanneer dit relevant is voor de beoordeling, bovendien moeten deze medische rapporten in overweging worden genomen en niet willekeurig worden afgewezen. Ook moet er voor gezorgd worden dat er (niet-vrijwillige) passende, initiële en doorlopende trainingen voor hoor- en beslismedewerkers komen om ervaringen, perspectieven, behoeften en rechten te begrijpen van mensen die asiel aanvragen en slachtoffer zijn van seksueel- en gendergerelateerd geweld. Verder beveelt Amnesty International aan dat de ambtsberichten standaard genderspecifieke informatie over het nationale juridische kader, het beleid en de praktijk in de aanpak van seksueel- en gendergerelateerd geweld moeten opnemen.

Wat de aanbeveling betreft dat een onderzoek naar ondersteunend medisch bewijs wordt ingesteld in gevallen waarin dit relevant is voor de beoordeling van een asielverzoek, kan ik opmerken dat de IND op grond van de Procedurerichtlijn gehouden is om een asielzoeker, wanneer dat relevant is voor de beoordeling van diens aanvraag, een forensisch medisch onderzoek aan te bieden. Het rapport stelt dat de IND in te weinig gevallen een dergelijk onderzoek aanbiedt. Hierbij is allereerst van belang dat de IND pas een forensisch medisch onderzoek aanbiedt als een eerste beoordeling is gemaakt ten aanzien van de geloofwaardigheid van het asielrelaas en een onderzoek op dat moment van belang wordt geacht voor de integrale geloofwaardigheidsbeoordeling en de vraag of de aanvraag wordt ingewilligd of afgewezen. Daarnaast is de enkele stelling van een asielzoeker dat hij psychische klachten heeft, onvoldoende als indicatie voor het opstarten van forensisch medisch onderzoek. In beginsel moeten psychische klachten worden onderbouwd met medische stukken. In veel situaties wordt een dergelijk onderzoek niet relevant geacht voor de beoordeling van de asielaanvraag, bijvoorbeeld omdat de aanvraag sowieso voor inwilliging in aanmerking komt. Ook kan het zijn dat de IND niet over (voldoende) informatie beschikt om gemotiveerd een onderzoek te kunnen aanbieden. Dat iMMO in vergelijking met de IND veel meer onderzoeken uitvoert, wil niet zeggen dat de IND niet zou voldoen aan de verplichting uit de Procedurerichtlijn. Zoals ook in het rapport is aangegeven, kan een asielzoeker op grond van schaamte of trauma eerder tegenover de IND niet in staat zijn geweest over bepaalde feiten te verklaren. Hierdoor kan het voor de IND moeilijk zijn om te concluderen of een medisch onderzoek op zijn plek is. Ook is het zo dat voor de IND de vraag of een onderzoek geïndiceerd is aan de orde komt in de context van een openstaande asielprocedure, waar iMMO zaken veeleer vanuit retrospectief kan benaderen.

Dat de IND medische rapporten willekeurig zou afwijzen, wordt op geen enkele wijze herkend. Tot slot wordt er reeds rekening gehouden met genderspecifieke informatie in ambtsberichten. Ook is het mogelijk om extra informatie op te vragen bij TOELT indien dit nodig wordt geacht.

Slotbeschouwing

Het rapport van Amnesty International biedt een waardevol inzicht in een thema dat juist tijdens de asielprocedure van groot belang kan zijn voor een asielzoeker. Hoewel het rapport veel kanttekeningen plaatst bij het

huidige beleid en uitvoering ben ik van mening dat in algemene zin het beleid en de uitvoering gendersensitief zijn. Uiteraard bekijk ik continu met de IND en COA waar verbeteringen in de procedure en de opvang nodig en mogelijk zijn.

De Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid,
E. van der Burg